

УДК: 378+621.395.6+159.946.3

Аліса Олександрівна Кабешева,
аспірант теорії і методики практичної психології,
Підвенноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського,
вул. Фонтанська дорога, 4, м. Одеса, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ СФЕРИ СТУДЕНТІВ З РІЗНИМ РІВНЕМ ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНОГО ТЕЛЕФОНУ

У роботі встановлено, що існують статистично достовірні відмінності між користувачами з різним рівнем використання, а саме: студенти з високим рівнем використання мобільного телефону відрізняються значно нижчою емоційною зрілістю, емпатією та емоційною саморегуляцією, емоційною нестійкістю, вони більш схильні до переживань печалі та страху, незалежні від соціальних норм та правил, інтровертовані, ніж решта студентів. Студенти з середнім рівнем використання у різних ситуаціях відрізняються невпевненістю, вразливістю та тривожністю. Для студентів з низьким рівнем використання мобільного телефону специфічними є вищий за інших рівень інтелектуальних можливостей та швидкості інтелектуальних процесів, більш виражене прагнення до інтелектуальної діяльності та краща сформованість комунікативних вмій.

Ключові слова: мобільний телефон, особливості емоційно-комунікативної сфери студентів, особливості використання мобільного телефону.

Результати чисельних досліджень [5,12,14 та ін.], які проводяться останнім часом, доводять, що мобільний телефон не просто став звичайним предметом щоденного користування для більшості людей. Пропонований ним набір його функцій переключається з іншими інформаційними та комп'ютерними технологіями, такими, як цифрові камери, музичні MP3-плеєри, комп'ютерні ігри, електронна пошта, Інтернет і так далі. Розвиток технічних можливостей та відповідне розширення спектру мобільних послуг привели до появи пристрою, що використовується в самих різних сферах сучасного життя, немислимого без постійного емоційного переживання. На емоційні цінності та реакції людини впливають не лише функції, але і вся зростаюча різноманітність нових мобільних пристроїв.

В результаті активне використання засобів мобільного зв'язку чинить певний вплив і на розвиток особистості в цілому. Отже, проведений аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури, показав, що мобільний телефон як засіб комунікації може впливати на людину: передачу визначених емоцій, зміни їх динамічних характеристик; стимулювання регулятивних функцій емоцій; створення стійких емоційних стосунків і виникнення певних психоемоційних залежностей [3,5,14 та ін.].

Метою нашого дослідження є визначення характерних особливостей емоційно-комунікативної сфери студентів з різним рівнем використання мобільного телефону.

Для досягнення вказаної мети вирішувалось наступне завдання:

- побудувати комплекс методик, які б дозволили визначити особливості емоційно-комунікативної сфери студентів з різним рівнем використання мобільного телефону, та на основі емпіричного дослідження виявити відмінності в емоційно-комунікативній сфері

студентів з різним рівнем використання мобільного телефону.

Вирішуючи поставлене завдання, нами було створено власну методику «Діагностика психоемоційних особливостей користувачів мобільних телефонів» [13]. Запропонована методика містить письмову інструкцію; бланк для відповідей, на якому передбачено три варіанти на кожне питання; схему обробки та інтерпретації результатів. Кінцевий варіант методики містить 71 ствердження, що згруповані в 8 груп та дозволяють виявити та кількісно оцінити такі особливості: комунікативні, емотивні, конативні, когнітивні, мотиваційні, а також схильність до залежності та суб'єктивну оцінку свого відношення до мобільного телефону. Виділені особливості фактично відображають відповідні показники, що нами диференціюються в три рівні:

- високий рівень використання мобільного телефону – в даному випадку мобільний телефон використовується як мета спілкування, тобто відбувається заміщення: мобільний виступає як джерело позитивних емоцій. Можна говорити про те, що мобільний телефон стає джерелом спілкування, люди використовують максимально усі функції мобільного (слухають музику, грають, постійно завантажують нові додаткові функції і так далі). Телефон стає «кращим другом», можливо говорити про психологічну залежність від мобільного телефону. Люди не можуть обійтися без телефону. Така поведінка є спробою втечі від реальності за допомогою зміни свого психічного стану, що забезпечує уявну безпеку і емоційний комфорт. Ці люди, знаходяться в зоні ризику – в них висока схильність до залежності від мобільного;

- середній рівень використання мобільного телефону – в даному випадку користувач може взаємодіяти із засобами мобільного зв'язку трохи довше потрібного, але ясно володіє ситуацією. Мобільний теле-

фон є засобом зв'язку, спілкування. Люди використовують усі функції мобільного за потребою, не підміняючи безпосереднє спілкування опосередкованим. При необхідності можуть обійтися без мобільного. Телефон стає «помічником», у даних користувачів відносна схильність до залежності від мобільного;

- низький рівень використання мобільного телефону – користувач мало взаємодіє із засобами мобільного зв'язку і проводить з ними мінімальну кількість часу. Використовує телефон виключно за потребою, загалом тільки для переговорів. Віддає перевагу «живому» спілкуванню. Абсолютно спокійно може прожити без телефону. Телефон стає «додатковим засобом спілкування», у користувачів з низьким рівнем використання відсутня схильність до залежності від мобільного.

Також для дослідження особливостей емоційно-комунікативної сфери у студентів з різним рівнем використання мобільного телефону залучалися інші методи. При їх виборі ми спиралися на ті, які отримали певне поширення в експериментальній психології [1,2 та ін.]. При цьому ми виходили з того, щоб дані методи насамперед підходили меті нашого дослідження, а також були, по-перше, валідними, по-друге, відповідали віковим особливостям, по-третє, надійними, по-четверте, зручними у використанні. Також ми віддавали перевагу тим методикам, які досить повно описані в керівництві по їх застосуванню [6, 7 та ін.]. Внаслідок виконаної в цьому аспекті роботи до зазначених методів були включені:

- методика «Емоційна зрілість» О. Чебикіна [10], шіснадцятифакторний особистісний опитувач Р. Кеттелла [7], тест-опитувач емоційності О. Саннікової [9], опитувальник формально-динамічних властивостей індивідуальності В. Русалова [6], тест комунікативних вмінь Л. Міхельсона [6].

Враховуючи існуючі дослідження [4,12,13 та ін.], найбільш активною групою соціуму, що користується послугами мобільного і мережевого спілкування, є молодь, яка фактично стала репрезентативною вибіркою дослідження в кількості 204 студента віком 18-23 років.

На основі отриманих первинних даних досліджувані умовно були поділені на три групи. Першу групу (45 студентів) склали особи з високим рівнем використання мобільного телефону, які ставляться до мобільного телефону як до «кращого друга», використовуючи його як мету спілкування, джерело позитивних емоцій. Друга група (95 студентів) – це випробувані з середнім рівнем використання, для яких мобільний телефон є засобом зв'язку, своєрідним «помічником», проте не здатним замінити безпосереднє спілкування. До третьої групи (64 студента) були віднесені особи з низьким рівнем використання, для яких телефон став лише «додатковим засобом спілкування», що використовується виключно за потребою.

Аналізуючи особливості відмінностей вираження даних, що характеризують емоційно-комунікативну сфе-

ру студентів з різними рівнями використання мобільного телефону, встановлено, що за окремими показниками емоційної зрілості студенти з першої групи суттєво відрізняються від студентів з другої та третьої групи (табл. 1.).

Так, в першій групі студентів (з високим рівнем використання мобільного телефону) середнє значення показника «Ем» емпатії на 2,16 бала нижче, ніж у другій групі студентів з середнім рівнем. Ці відмінності є статистично достовірними, оскільки $t=2,15$ при $p < 0,05$. Так саме й вираженість показника «ЕЗ» емоційної зрілості в цій групі виявляється значно нижчою (на 3,06 бала), ніж у другій групі ($t=2,02$; $p < 0,05$).

Порівняння першої (з високим рівнем використання мобільного) та третьої груп студентів (з низьким рівнем) показало, що у першій групі значно нижчою є вираженість показників «С» емоційної саморегуляції (на 1,4 бала; $t=1,99$; $p < 0,05$) та «ЕЗ» емоційної зрілості (на 2,84 бала; $t=2,18$; $p < 0,05$).

Статистичний аналіз відмінностей у вираженості показників емоційної зрілості між групами студентів з середнім рівнем використання та студентів з низьким рівнем спілкування показав, що ці групи мають суттєві розходження у становленні емоційної зрілості. Так, у студентів з низьким рівнем використання мобільного телефону вищою є вираженість показників «С» емоційної саморегуляції (на 0,94 бала; $t=2,53$; $p < 0,05$) та «ЕЗ» емоційної зрілості (на 0,76 бала; $t=1,99$; $p < 0,05$).

Отже, порівняння даних про становлення емоційної зрілості студентів з різним рівнем використання мобільного телефону дозволило визначити, що студенти, які ставляться до мобільного телефону як до «кращого друга», використовуючи його як мету спілкування, джерело позитивних емоцій (високий рівень використання), відрізняються значно нижчою емпатією та емоційною зрілістю, ніж решта випробуваних, а також гірше здатні до регуляції емоційних станів, ніж студенти, які віддають перевагу безпосередньому спілкуванню, а мобільний телефон при цьому використовується виключно за потребою (низький рівень використання).

Це ж стосується відмінностей у вираженості показників емоційності між групами студентів з різним рівнем використання мобільного телефону (табл.2.).

Як можна побачити, аналізуючи дані, наведені у таблиці, у групі студентів з високим рівнем використання мобільного, середнє значення показника «Р» (радість) дещо нижчі, ніж у двох інших групах, а середні значення показників «Г» (гніву), «П» (печалі) та «С» (страху) вищі порівняно з іншими.

Проте, достатнього рівня статистичної достовірності набувають лише відмінності між групами студентів з високим рівнем використання та такими, для кого мобільний телефон є додатковим засобом спілкування, тобто з низьким рівнем використання, у вираженості показника «П» (печалі), де різниця між середніми значеннями у групах – 4,18 бала ($t=2,65$; $p < 0,01$), та показника «С» (страху), де різниця – 3,82 бала ($t=2,5$; $p < 0,05$).

Таблиця 1.

Статистично достовірні відмінності у вираженості показників, що характеризують емоційну зрілість, між групами студентів з різним рівнем використання мобільного телефону

Групи студентів	статистичний показник	ЕК	С	ЕМ	ЕЗ
Високий рівень	x	7,32	6,42	6,77	20,51
	σ	2,47	2,43	1,90	5,44
Середній рівень	x	7,7	6,9	8,93	23,57
	σ	1,7	2,2	2,02	3,012
	t	-	-	2,15*	2,02*
Високий рівень	x	7,32	6,42	6,77	20,51
	σ	2,47	2,43	1,90	5,44
Низький рівень	x	7,33	7,82	8,20	23,35
	σ	2,00	2,10	2,02	4,63
	t	-	1,99*	-	2,18*
Низький рівень	x	7,33	7,82	8,20	23,35
	σ	2,00	2,10	2,02	4,63
Середній рівень	x	7,7	6,9	8,93	23,57
	σ	1,7	2,2	2,02	3,01
	t	-	2,53**	-	1,99*

Примітки: 1. x - середнє значення показника в вибірці; σ – середнє квадратичне відхилення; t – значення t – критерію Стюдента.

2. * - відмінності статистично достовірні на рівні $p < 0,05$; ** - відмінності статистично достовірні на рівні $p < 0,01$

Ці дані дають підставу вважати, що серед студентів, які ставляться до мобільного телефону як до «кращого друга» (високий рівень використання), більше осіб, схильних до переживань печалі та страху, ніж серед студен-

тів, які віддають перевагу безпосередньому спілкуванню, а мобільний телефон використовується виключно за потребою (низький рівень використання).

Таблиця 2.

Статистично достовірні відмінності у вираженості показників емоційності між групами студентів з різним рівнем використання мобільного телефону

Групи студентів	Статистичний показник	Р	Г	П	С
Високий рівень	x	29,00	26,07	23,66	27,80
	σ	8,49	6,32	6,90	6,82
Середній рівень	x	32,09	25,48	21,06	26,43
	σ	7,12	7,3	7,87	7,5
	t	-	-	-	-
Високий рівень	x	29,00	26,07	23,66	27,80
	σ	8,49	6,32	6,90	6,82
Низький рівень	x	31,50	24,13	19,48	23,98
	σ	7,88	7,14	9,46	8,41
	t	-	-	2,65**	2,5*
Низький рівень	x	31,50	24,13	19,48	23,98
	σ	7,88	7,14	9,46	8,41
Середній рівень	x	32,09	25,48	21,06	26,43
	σ	7,12	7,3	7,87	7,5
	t	-	-	-	-

Примітки: 1. x - середнє значення показника в вибірці; σ – середнє квадратичне відхилення; t – значення t – критерію Стюдента.

1. * - відмінності статистично достовірні на рівні $p < 0,05$; ** - відмінності статистично достовірні на рівні $p < 0,01$

Щодо показників, які характеризують властивості особистості випробуваних, в групах студентів з різним рівнем використання мобільного телефону вираженість деяких з них статистично достовірно відрізняється (табл. 3.).

Це фактор С – «емоційна нестійкість – емоційна стійкість», за яким у групі студентів з високим рівнем використання, визначено найнижче середнє значення (4,18 бала) порівняно з другою (4,33 бала) та третьою (4,92 бала) групами.

Таблиця 3.

Статистично достовірні відмінності у вираженості показників, які характеризують властивості особистості, між групами студентів з різним рівнем використання мобільного телефону

Групи студентів	Статистичний показник	C	G	O	I	Q4	QI	QII	QIV
Високий рівень	x	4,18	4,73	6,66	4,8	5,70	4,64	5,05	4,1
	σ	1,93	2,61	2,07	1,8	1,27	1,80	1,50	1,4
Середній рівень	x	4,33	5,79	7,01	4,44	5,25	5,0	5,81	3,67
	σ	1,61	2,43	1,99	1,9	1,55	1,75	1,39	1,31
	t	-	2,09*	-	-	-	-	2,34*	-
Високий рівень	x	4,18	4,73	6,66	4,8	5,70	4,64	5,05	4,1
	σ	1,93	2,61	2,07	1,8	1,27	1,80	1,50	1,4
Низький рівень	x	4,92	5,64	6,19	5,2	5,11	5,40	5,88	3,6
	σ	1,69	2,33	2,20	1,7	1,70	1,50	1,43	1,3
	t	2,11*	-	-	-	1,98*	2,37*	2,90**	2,16*
Низький рівень	x	4,92	5,64	6,19	5,2	5,11	5,40	5,88	3,6
	σ	1,69	2,33	2,20	1,7	1,70	1,50	1,43	1,3
Середній рівень	x	4,33	5,79	7,01	4,44	5,25	5,0	5,81	3,67
	σ	1,61	2,43	1,99	1,9	1,55	1,75	1,39	1,31
	t	-	-	2,60**	4,8	-	-	-	2,36*

Примітки: 1. x - середнє значення показника в вибірці; σ - середнє квадратичне відхилення; t - значення t - критерію Стюдента.

2. * - відмінності статистично достовірні на рівні $p < 0,05$; ** - відмінності статистично достовірні на рівні $p < 0,01$

При цьому значення t-критерію Стюдента перевищує межу статистичної достовірності лише при порівнянні першої та третьої груп ($t=2,11$; $p < 0,05$), що свідчить про тенденцію до емоційної нестійкості, притаманної саме студентам з високим рівнем використання мобільного більшою мірою, ніж решті випробуваних.

Середнє значення за фактором G – «низька нормативність поведінки – висока нормативність поведінки» в цій групі (4,73 бала) також є нижчим за відповідні значення у другій (на 1,06 бала) та третій (на 0,91 бала) групах, але статистично достовірною виявилася різниця лише між студентами з високим рівнем використання та тими, хто має середній рівень ($t=2,09$; $p < 0,05$). Отже, випробувані з високим рівнем використання більш незалежні від соціальних норм та правил, більш невідповідальні, неприципові та неорганізовані у порівнянні з рештою студентів.

Інакше розподілені середні значення, отримані за фактором O – «упевненість - тривожність», а саме, в групі студентів з середнім рівнем середня оцінка (7,01 бала) вища, ніж у студентів з високим рівнем (на 0,35 бала) та студентів з низьким (на 0,82 бала) групах. Остання розбіжність при статистичній перевірці виявляється достовірною ($t=2,60$; $p < 0,01$). За фактором I – «твердість-м'якість» в групі студентів з низьким рівнем використання середня оцінка вище, ніж у студентів з високим рівнем (на 0,4 бала) та у студентів з середнім рівнем використання (на 0,76 бала). Остання розбіжність є статистично достовірною ($t=2,36$; $p < 0,05$). Тобто, студенти з низьким рівнем використання більш м'які, стійкі, у цих студентів більш розвинута емпатія та здатність розуміти інших людей.

За фактором Q4 – «розслабленість – напруженість» середнє значення в групі студентів з високим рівнем використання (5,7 бала), це вище, ніж у другій (середній рівень) (на 0,45 бала) та третій (низький рівень) (на 0,59 бала) групах, та в останньому випадку розбіжність виявляється статистично значущою ($t=1,98$; $p < 0,05$), що дає змогу говорити про більш виражену напруженість, драгтивність, неспокійність студентів з високим рівнем використання мобільного.

В цій самій групі (високий рівень) найнижчою є вираженість вторинного фактора QI – «низька тривожність – висока тривожність», середнє значення за яким (4,64 бала) нижче на 0,36 бала, ніж у другій групі (середній рівень) та на 0,76 бала, ніж у третій (низький рівень). Остання відмінність є статистично достовірною ($t=2,37$; $p < 0,05$), а отже, студенти, які ставляться до мобільного телефону як до «кращого друга», тобто з високим рівнем використання, менш тривожні, ніж такі, хто віддає перевагу безпосередньому спілкуванню, використовуючи мобільний телефон вкрай нечасто. Це можна пояснити тим, що студенти, які частіше використовують мобільний телефон, скидають емоційну напругу на співрозмовника, розділяють радість і таким чином позбавляються від тривоги.

За вторинним фактором QII – «інтроверсія – екстраверсія» в групі студентів з високим рівнем використання середнє значення (5,05 бала) також нижче на 0,76 бала, ніж у другій групі (середній рівень), при цьому $t=2,34$; $p < 0,05$ та на 0,83 бала, ніж у третій (низький рівень), оскільки $t=2,90$; $p < 0,01$, відмінності в останніх випадках вважаються статистично достовірними. Тобто, студенти з високим рівнем використання більш стримані, сором'язливі, замкнуті, ніж решта випробуваних. В цій са-

мій групі (високий рівень використання) середнє значення вторинного фактору QIV – «незалежність – конформність» складає 4,1, що на 0,43 (бала) вище, ніж у студентів з середнім рівнем та на 0,5 бала вище, ніж у студентів з низьким. При цьому, статистично достовірними є розбіжність між першою та третьою групою ($t=2,16$; $p<0,01$) та між другою та третьою ($t=2,36$; $p<0,01$). Тобто, студенти з низьким рівнем використання більш стримані, пасивні та більше орієнтуються на групові норми, ніж решта досліджуваних.

Отже, аналізовані дані дозволяють зробити висновок, що відмінними властивостями особистості студентів, які ставляться до мобільного телефону як до «кращого друга», тобто з високим рівнем використання, є емоційна нестійкість, незалежність від соціальних норм та правил, безвідповідальність, низька тривожність, замкнутість, драгівливість, напруженість, інтровертованість. Специфічними властивостями особистості студентів, які використовують мобільний телефон як «помічника», тобто з середнім рівнем використання є ранимість, тривожність.

Порівняння сформованих груп за показниками, які визначають формально-динамічні властивості індивідуальності випробуваних показало, що є значні статистично достовірні відмінності, а саме показники, які характеризують прояв індивідуальності в інтелектуальній сфері, такі, як інтелектуальна ергічність та інтелектуальна швидкість, та показники, які характеризують психомоторну та комунікативну пластичність (табл. 3.3.4.).

Дані, наведені у таблиці, показують, що найвища різниця показника «ЕРИ» (інтелектуальної ергічності) притаманна студентам з низьким рівнем використання, адже середнє значення в цій групі (31,33 бала) на 2,33 бала вище, ніж у першій групі ($t=2,62$; $p<0,01$), та на 1,55 бала вище, ніж у другій групі ($t=1,98$; $p<0,05$).

Так само за показником «СИ» інтелектуальної швидкості середнє значення в групі студентів з низьким рівнем використання (31,17 бала) на 1,01 бала вище, ніж у першій групі (високий рівень), та на 2,27 бала вище, ніж у другій групі (середній рівень). Відмінності в останньому випадку є статистично достовірними, оскільки $t=2,02$; $p<0,05$.

За показником «ПМ» (психомоторна пластичність) середнє значення в групі студентів з низьким рівнем використання (31,84 бала) вище, ніж у першій (високий рівень) (на 1,25 бала) та другій (середній рівень) (на 2,01 бала) групах, та в останньому випадку розбіжність виявляється статистично значущою ($t=2,01$; $p<0,05$).

Середнє значення за показником «ПК» (пластичність комунікативна) в групі з низьким рівнем використання мобільного (29,39 бала) також є вищою за відповідні значення у другій (на 2,34 бала) та першій (на 1,05 бала) групах, але статистично достовірно виявилася різниця лише між студентами з низьким рівнем використання та тими, хто має середній рівень ($t=2,59$; $p<0,01$).

Таблиця 4.

**Статистично достовірні відмінності у вираженості показників,
які характеризують формально-динамічні властивості індивідуальності,
між групами студентів з різним рівнем використання мобільного телефону**

Групи студентів	Статистичний показник	ЕРИ	ПМ	ПК	СИ
Високий рівень	x	29,00	30,59	28,34	30,16
	σ	4,31	5,41	4,29	5,32
Середній рівень	x	29,78	29,83	27,05	28,90
	σ	3,69	5,36	4,61	6,17
	t	-	-	-	-
Високий рівень	x	29,00	30,59	28,34	30,16
	σ	4,31	5,41	4,29	5,32
Низький рівень	x	31,33	31,84	29,39	31,17
	σ	4,82	5,43	5,10	5,95
	t	2,62**	-	-	-
Низький рівень	x	31,33	31,84	29,39	31,17
	σ	4,82	5,43	5,10	5,95
Середній рівень	x	29,78	29,83	27,05	28,90
	σ	3,69	5,36	4,61	6,17
	t	1,98*	2,01*	2,59**	2,02*

Примітки: 1. x - середнє значення показника в вибірці; σ - середнє квадратичне відхилення; t - значення t - критерію Стюдента.

2. * - відмінності статистично достовірні на рівні $p<0,05$; ** - відмінності статистично достовірні на рівні $p<0,01$

Отже, у студентів, які віддають перевагу безпосередньому спілкуванню та вкрай нечасто використовують мобільний телефон, вище рівень інтелектуальних можливостей та швидкість інтелектуальних

процесів, більш виражене прагнення до інтелектуальної діяльності, ніж у решти випробуваних, а також більш розвинена психомоторна пластичність та комунікативна пластичність, що дає змогу говорити про

більшу гнучкість при перемиканні з однієї форми активності на іншу та більш виражену легкість вступу в нові соціальні контакти, легкість перемикання та імпульсивність в процесі спілкування та більш широкий набір комунікативних програм.

Статистичний аналіз відмінностей у вираженості показників, які визначають тип сформованих комунікативних реакцій, між групами студентів з різним рівнем використання мобільного телефону виявив, що суттєві відмінності є лише за проявом реакцій компетентного типу (табл. 3.3.5.).

Таблиця 5.

Статистично достовірні відмінності у вираженості показників, які характеризують типи сформованих комунікативних реакцій, між групами студентів з різним рівнем використання мобільного телефону

Групи студентів	Статистичний показник	ЗАВ	КОМП	АГРЕС
Високий рівень	x	0,30	0,57	0,30
	σ	0,46	0,50	0,46
Середній рівень	x	0,29	0,63	0,16
	σ	0,46	0,49	0,38
	t	-	-	-
Високий рівень	x	0,30	0,57	0,30
	σ	0,46	0,50	0,46
Низький рівень	x	0,23	0,72	0,14
	σ	0,43	0,45	0,35
	t	-	2,09*	1,99*
Низький рівень	x	0,23	0,72	0,14
	σ	0,43	0,45	0,35
Середній рівень	x	0,29	0,63	0,16
	σ	0,46	0,49	0,38
	t	-	-	-

Примітки: 1. x - середнє значення показника в вибірці; σ – середнє квадратичне відхилення; t – значення t – критерію Стьюдента.

2. * - відмінності статистично достовірні на рівні $p < 0,05$.

Як можна побачити з таблиці, середня представленість показника «КОМП», що виявляє домінування компетентних комунікативних реакцій, в групі студентів з низьким рівнем використання (0,72 бала) вище за відповідну оцінку в групах студентів з високим рівнем на 0,15 бала ($t=2,09$; $p < 0,05$), а також за середнє значення в групі студентів з середнім на 0,09 бала, однак остання розбіжність не є статистично достовірною.

Середнє значення за показником «АГРЕС», що характеризує домінування агресивних комунікативних реакцій в групі з високим рівнем використання мобільного (0,30 бала) також є вище за відповідні значення у другій (на 0,14 бала) та третій (на 0,16 бала) групах, але статистично достовірною виявилася різниця лише між студентами з низьким рівнем використання та тими, хто має високий рівень ($t=1,99$; $p < 0,05$).

Ці дані вказують на кращу сформованість комунікативних вмінь, притаманну саме студентам, які віддають перевагу безпосередньому спілкуванню та залучаються до мобільних засобів вкрай нечасто, та домінування агресивних комунікативних реакцій у студентів з високим рівнем використання.

Наші результати в певній мірі розширюють уявлення робіт, в яких констатується факт використання мобільного телефону. При цьому ми бачимо, що спе-

цифіка емоційно-комунікативної сфери студентів має певні особливості, що ми пов'язуємо з особливостями використання мобільного телефону.

На основі отриманих результатів можна зробити наступні висновки:

1. Результати емпіричного дослідження дають підставу виділити 3 групи студентів в залежності від рівня використання ними мобільного телефону: в першу групу ввійшли особи, які ставляться до мобільного телефону як до «кращого друга», використовуючи його як мету спілкування, джерело позитивних емоцій (тобто високий рівень використання мобільного телефону), друга група – випробувані, для яких мобільний телефон є засобом зв'язку, своєрідним «помічником», проте не здатним замінити безпосереднє спілкування (тобто середній рівень використання) та третя група студентів, для яких телефон став лише «додатковим засобом спілкування», що використовується виключно за потребою (тобто низький рівень використання).

2. Встановлено, що студенти з високим рівнем використання мобільного телефону, які ставляться до нього як до «кращого друга», відрізняються значно нижчою емоційною зрілістю, емпатією та емоційною саморегуляцією, емоційною нестійкістю, вони більш схильні до переживань печалі та страху, незалежні від соціальних норм та правил, напружені, стримані, за-

мкнуті, інтровертовані, ніж решта студентів. Студенти з середнім рівнем використання мобільного телефону, які ставляться до нього як до «помічника», у різних ситуаціях, відрізняються невпевненістю, ранимістю та тривожністю. Для студентів з низьким рівнем використання мобільного телефону, які звертаються до нього лише як до «додаткового засобу спілкування», специфічними є вищий за інших рівень інтелектуальних можливостей та швидкість інтелектуальних процесів, більш виражене прагнення до інтеле-

ктуальної діяльності, більша гнучкість при перемицанні з однієї форми активності на іншу та більш виражена легкість вступу в нові соціальні контакти, краща сформованість комунікативних вмій. Тобто, можна стверджувати, що вказані особливості емоційно-комунікативної сфери в певній мірі можуть характеризувати залежність студентів від мобільного телефону, при чому ця детермінація має як позитивні, так і негативні прояви.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурлачук Л. Психодіагностика / Л. Бурлачук. – СПб.: Питер, 2002. – 352 с.
2. Дружинин В. Н. Экспериментальная психология: Учебник для вузов / В. Н. Дружинин. - СПб.: Питер, 2006. – 320 с.
3. Кувшинов Ю. А. Влияние компьютера и сотового телефона на физическое и психическое здоровье студентов / Ю.А. Кувшинов // Современные проблемы науки и образования. – 2011. – №6; [Электронный ресурс] // Режим доступа: www.science-education.ru/100-4986.
4. Кузьмина К.Е. Влияние компьютеризированной деятельности на межличностные отношения в юношеском возрасте. Тезисы доклада. / Психологические аспекты Интернет-среды. 3-я Российская конференция по экологической психологии, М. 2003 - С. 40
5. Плешаков В.А. Киберсоциализация человека в информационном пространстве //Информация и образование: границы коммуникаций INFO'2009: Сборник научных трудов. – Горно-Алтайск: РИО ГАГУ, 2009. – С. 51 – 52. [Электронный ресурс] = http://info-alt.ru/go/index.php?option=com_content&view=article&id=85:2009-08-05-15-13-38&catid=4:2009-07-15-17-32-29&Itemid=5
6. Практикум по психологии личности / О. П. Елисеев. – СПб.: Питер, 2003. – 512 с.

REFERENCES

1. Burlachuk, L. (2002). *Psikhodiagnostika [Psychodiagnosics]*. St.Petersburg: Piter [in Russian].
2. Druzhinin, V. N. (2006). *Eksperimentalnaya psikhologiya: Uchebnik dlya vuzov [Experimental psychology: textbook]*. St.Petersburg: Piter [in Russian].
3. Kuvshinov, Yu. A. (2011). Vliyanie kompyutera i sotovogo telefona na fizicheskoe i psikhicheskoe zdorovyе studentov [Influence of computer and mobile phone use on students' physical and mental health]. *Sovremennye problemy nauki i obrazovaniya – Modern problems of science and education*, 6. Retrieved from: www.science-education.ru/100-4986 [in Russian].
4. Kuzmina, K. Ye. (2003). Vliyanie kompyuterizirovannoy deyatelnosti na mezhlchnostnye otnosheniya v yunosheskom vozraste [Computer activity influence upon interpersonal relationships in adolescence]. *Psikhologicheskie aspekty Internet-sredy – Psychological aspects of the Internet sphere: The 3rd Russian Conference on Environmental Psychology*. Moscow [in Russian].
5. Pleshakov, V. A. (2009). Kibersotsializatsiya cheloveka v informatsionnom prostranstve [Cybersocialization of a person in informational space]. *Informatsiya i obrazovanie: granitsy kommunikatsiy – Information and education: communication borders*. (pp. 51 – 52). Gorno-Altaysk: RIO GAGU. Retrieved from: http://info-alt.ru/go/index.php?option=com_content&view=article&id=85:2009-08-05-15-13-38&catid=4:2009-07-15-17-32-29&Itemid=5 [in Russian].
6. Yeliseev, O. P. (2003). *Praktikum po psikhologii lichnosti [Practical course on personality psychology]*. St.Petersburg: Piter [in Russian].
7. Raygorodskiy, D.Ya. (Eds.). (2000). *Prakticheskaya psikhodiagnostika [Practical psychodiagnosics]*. Samara: «BAKhRAKh-M» [in Russian].
8. Prokhorov, A. O. (1994). *Psikhicheskie sostoyaniya i ikh funktsii [Mental states and their functions]*. Kazan [in Russian].
9. Sannikova, O. P. (1995). *Emotsionalnost v strukture*
7. Практическая психодіагностика / Сост. Д.Я. Райгородский. – Самара: «БАХРАХ-М», 2000. – 672 с.
8. Прохоров А.О. Психические состояния и их функции / А.О. Прохоров. – Казань. 1994.
9. Саннікова О.П. Эмоциональность в структуре личности / О. П. Саннікова. – Одесса: Хорс, 1995. – 334 с.
10. Чебикин О.Я. Становлення емоційної зрілості особистості : [монографія] / О. Я. Чебикин, І. Г. Павлова. – Півден. наук. центр АПН України. – Одеса: СВД Черкасов, 2009. - 232 с.
11. Чебыкин А.Я. Теория и методика эмоциональной регуляции учебной деятельности./ А.Я. Чебыкин. - Одесса: Астропринт, 1999.-158 с.
12. Электромагнитные поля и население (современное состояние проблемы) Под общей редакцией профессора Ю.Г. Григорьева и А.Л. Васина -М.: Изд-во РУДН. 2003. –116 с.
13. Kabesheva A.O. On the method of diagnosis of mobile phone users' psycho-emotional peculiarities./A.O. Kabesheva: Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, II(15), Issue: 30, Budapest, 2014 – P.95-98
14. Young and connected: Psychological influences of mobile phone use amongst Australian youth[Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://eprints.qut.edu.au/9753/>

lichnosti [Emotionality in personality structure]. Odessa: Khors [in Russian].

10. Chebykin, O. Ya., Pavlova, I. H. (2009). *Stanovlennia emotsiinoi zrilosti osobystosti [Formation of personality's emotional maturity]*. Odessa: SVD Cherkasov [in Russian].

11. Chebykin, A. Ya. (1999). *Teoriya i metodika emotsionalnoy regulyatsii uchebnoy deyatel'nosti [Theory and methods of learning activity emotional regulation]*. Odessa: Astroprint [in Russian].

12. Grigoryev, Yu. G., & Vasin, A. L. (2003). *Elektromagnitnye polya i naselenie (sovremennoe sostoyanie*

problemy) [Electromagnetic fields and population (modern state of the problem)]. Moscow: Izdatel'stvo RUDN [in Russian].

13. Kabesheva, A. O. (2014). On the method of diagnosis of mobile phone users' psycho-emotional peculiarities. *Science and Education in a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, II(15), Issue: 30. (pp. 95-98). Budapest [in English].

14. *Young and connected: Psychological influences of mobile phone use amongst Australian youth*. Retrieved from: <http://eprints.qut.edu.au/9753/> [in English].

Алиса Александровна Кабешева,

аспирант кафедры теории и методики практической психологии,

*Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского,
ул. Фонтанская дорога, 4, г. Одесса, Украина*

ОСОБЕННОСТИ ЭМОЦИОНАЛЬНО-КОММУНИКАТИВНОЙ СФЕРЫ СТУДЕНТОВ С РАЗНЫМ УРОВНЕМ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МОБИЛЬНОГО ТЕЛЕФОНА

В данной работе было отмечено, что активное использование средств мобильной связи оказывает определенное влияние и на развитие личности в целом. Автором построен комплекс методик, которые позволяют определить особенности эмоционально-коммуникативной сферы студентов с разным уровнем использования мобильного телефона. По результатам эмпирического исследования все исследуемые (204 студента) были распределены на 3 группы в зависимости от уровня использования ими мобильного телефона. В первую группу вошли лица, которые относятся к мобильному телефону как к "лучшему другу", используя его как источник позитивных эмоций. В этой группе уровень использования мобильного телефона высок. Во вторую группу вошли испытуемые, для которых мобильный телефон является средством связи, своеобразным "помощником", не способным заменить непосредственное общение. Таким образом, уровень использования мобильного телефона средний. Для студентов третьей группы телефон стал лишь "дополнительным средством общения", которое используется исключительно по мере необходимости, то есть эта группа характеризуется низким уровнем использования мобильного телефона. Установлено, что существуют статистически достоверные отличия между испытуемыми с разным уровнем использования мобильного телефона, а именно: студенты с высоким уровнем отличаются значительно ниже эмоциональной зрелостью, эмпатией и эмоциональной саморегуляцией; эмоциональной неустойчивостью; они более склонны к переживаниям печали и страха, независимы от социальных норм и правил; более интровертированные, чем остальные студенты. Студенты со средним уровнем использования мобильного телефона в разных ситуациях отличаются неуверенностью, ранимостью и тревожностью. Для студентов с низким уровнем использования мобильного телефона специфическими характеристиками являются следующие: более высокий уровень интеллектуальных возможностей и скорость интеллектуальных процессов, более выраженное стремление к интеллектуальной деятельности и лучшая сформированность коммуникативных умений.

Ключевые слова: мобильный телефон, особенности эмоционально-коммуникативной сферы студентов, особенности использования мобильного телефона.

Alisa Kabesheva,

*Post-Graduate Student of the Department of Theory and Methods of Practical Psychology,
South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky,
4, Fontanska Doroha Str., Odessa, Ukraine*

PECULIARITIES OF EMOTIONAL AND COMMUNICATIVE SPHERE OF STUDENTS WITH DIFFERENT LEVEL OF MOBILE PHONE USE

The article is aimed at determining the special aspects of emotional and communicative sphere of students with different level of mobile phone use. It was noted that the active use of mobile communication has some influence on the development of a personality as a whole. We have developed a set of methods which allow to determine the features of emotional and communicative sphere of students with different levels of mobile phone use. According to the results of the empirical study, all the investigated (204 students) are classified into 3 groups according to the level of mobile phone use: the first group included students who consider their mobile phone as a "best friend" and use it as a source of positive emotions. The level of mobile phone use is high in this group. The second group of tested students are those who use a mobile phone as a means of communication, they consider it as a kind of "assistant", which at the same time can not replace face-to-face communication. The level of mobile phone use is average in this group. The students from

the third group use their mobile phones only as “supplementary means of communication”, they are used only when needed. This group is characterized by low level of mobile telephone use. It has been established that there are statistically significant differences between testees with different levels of mobile phone use; in particular, students with high level of mobile phone use are characterized by significantly lower emotional maturity, empathy and emotional self-regulation, emotional instability, they are more prone to feeling sadness and fear, they are independent of social norms and regulations, more introverted than other students. Students with average level of mobile phone use in different situations are unconfident, vulnerable and uneasy. Students with low level of mobile phone use are characterized by higher level of intellectual capacity and intelligent processes rate, more significant aiming for intellectual activity and better communication skills.

Keywords: mobile phone, peculiarities of students’ emotional and communicative sphere, peculiarities of mobile phones use.

Подано до редакції 18.02.2015

Рецензент: доктор психологічних наук, професор О. Я. Чебикін
